

KONSTITUCJONALIZACJA UNII EUROPEJSKIEJ A SĄDOWNICTWO KONSTITUCYJNE

Wielopoziomowa współpraca czy rywalizacja?

Danuta Kabat-Rudnicka

MONOGRAFIE

KONSTITUCJONALIZACJA UNII EUROPEJSKIEJ A SĄDOWNICTWO KONSTITUCYJNE

Wielopoziomowa współpraca czy rywalizacja?

Danuta Kabat-Rudnicka

MONOGRAFIE

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

Publikacja dofinansowana przez Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

Stan prawny na 1 września 2016 r.

Recenzent

Dr hab. Monika Florczak-Wątor, Uniwersytet Jagielloński

Wydawca

Monika Pawłowska

Redaktor prowadzący

Adam Choiński

Opracowanie redakcyjne

Agnieszka Bąk

Łamanie

Wolters Kluwer

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by

Wolters Kluwer SA, 2016

ISBN 978-83-8092-819-0

ISSN 1897-4392

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 22 535 82 19

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Spis treści

Wykaz skrótów / 7

Uwagi wprowadzające / 13

Rozdział 1

Proces integracji europejskiej i jego prawne implikacje / 29

- 1.1. Od traktatów rzymskich do traktatu ustanawiającego Unię Europejską / 29
- 1.2. Traktat konstytucyjny i traktat lizboński / 32
- 1.3. Tożsamość prawnomiędzynarodowa Unii Europejskiej / 37
- 1.4. Upodmiotowienie jednostki w prawie Unii Europejskiej / 43

Rozdział 2

Trybunał Sprawiedliwości w systemie instytucjonalnym Unii Europejskiej / 55

- 2.1. System instytucjonalny Unii Europejskiej / 55
- 2.2. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej / 60
- 2.3. Rola Trybunału Sprawiedliwości w kształtowaniu podstaw prawnych Unii Europejskiej / 66
 - 2.3.1. Materialny konstytucjonalizm / 67
 - 2.3.2. Strukturalny konstytucjonalizm / 71

Rozdział 3

Konstytucjonalizacja Unii Europejskiej / 85

- 3.1. Konstytucja jako najwyższy akt ustawodawczy / 89
- 3.2. Prawo międzynarodowe, prawo integracji, prawo konstytucyjne / 95

- 3.3. Traktat jako akt konstytucyjny / **98**
 - 3.3.1. Ujęcie formalne / **98**
 - 3.3.2. Ujęcie materialne / **103**
- 3.4. Konstytucja europejska na tle porównawczym / **107**

Rozdział 4

Sądownictwo konstytucyjne / 114

- 4.1. Doktryna sądownictwa konstytucyjnego / **114**
- 4.2. Modele sądownictwa konstytucyjnego / **122**
 - 4.2.1. Kontrola scentralizowana / **131**
 - 4.2.2. Kontrola zdecentralizowana / **141**
- 4.3. Tradycja prawa kodeksowego i prawa precedensowego / **154**
- 4.4. Trybunał Sprawiedliwości jako sąd konstytucyjny / **158**
- 4.5. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej na tle porównawczym / **170**

Rozdział 5

Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej

a sądy konstytucyjne państw członkowskich / 179

- 5.1. Monizm i dualizm w prawie międzynarodowym / **185**
- 5.2. Sądy konstytucyjne wobec postępującego procesu integracji / **189**
- 5.3. Sądy konstytucyjne wobec kryzysu finansowego / **263**
- 5.4. Pozostałe gwarancje procesu integracji / **268**
- 5.5. Trybunał Sprawiedliwości a sądy konstytucyjne – współpraca czy rywalizacja? / **278**

Uwagi końcowe / **287**

Bibliografia / **299**

Wykaz skrótów

Akty normatywne

- BVerfGG** – Gesetz über das Bundesverfassungsgericht / niemiecka ustawa o Federalnym Trybunale Konstytucyjnym
- CT** – Constitutional Treaty / Traktat ustanawiający Konstytucję dla Europy (Dz. Urz. UE C 310 z 16.12.2004, s. 1)
- EKPC** – europejska Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 z późn. zm.)
- GG** – Grundgesetz / Ustawa Zasadnicza RFN
- JAE** – Jednolity akt europejski (Dz. Urz. WE L 169 z 29.06.1987, s. 1)
- k.p.k.** – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555 z późn. zm.)
- KPP** – Karta praw podstawowych Unii Europejskiej (Dz. Urz. UE C 202 z 07.06.2016, s. 389)
- TA** – Traktat z Amsterdamu zmieniający Traktat o Unii Europejskiej, Traktaty ustanawiające Wspólnoty Europejskie i niektóre związane z nimi akty (Dz. Urz. WE C 340 z 10.11.1997, s. 1)
- TEWEA** – Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Energii Atomowej (wersja skonsolidowana: Dz. Urz. UE C 203 z 07.06.2016, s. 1)
- TEWG** – Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Gospodarczą

TEWO	-	Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Obronną
TEWWiS	-	Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Węgla i Stali
TFUE	-	Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana: Dz. Urz. UE C 202 z 07.06.2016, s. 47)
TL	-	Traktat z Lizbony zmieniający Traktat o Unii Europejskiej i Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską podpisany w Lizbonie dnia 13 grudnia 2007 r. (Dz. Urz. UE C 306 z 17.12.2007, s. 1)
TM	-	Traktat o Unii Europejskiej podpisany w Maastricht dnia 7 lutego 1992 r. (Dz. Urz. WE C 191 z 29.07.1992, s. 1)
TN	-	Traktat z Nicei zmieniający Traktat o Unii Europejskiej, Traktaty ustanawiające Wspólnoty Europejskie i niektóre związane z nimi akty, podpisany w Nicei dnia 26 lutego 2001 r. (Dz. Urz. WE C 80 z 10.03.2001, s. 1)
TUE	-	Traktat o Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana: Dz. Urz. UE C 202 z 07.06.2016, s. 13)
TWE	-	Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską (Dz. Urz. WE C 224 z 31.08.1992, s. 6)

Czasopisma i publikatory

Am. J. Comp. L.	-	American Journal of Comparative Law
AöR	-	Archiv des öffentlichen Rechts
BGBI.	-	Bundesgesetzblatt / niemiecki Federalny Dziennik Ustaw
BOE	-	Boletín Oficial del Estado / Państwowy Dziennik Urzędowy Hiszpanii
Bull. EC	-	Bulletin of the European Communities
BVerfGG	-	Geschäftsordnung des Bundesverfassungsgerichts
CMLR	-	Common Market Law Review
Colum. J. Eur. L.	-	Columbia Journal of European Law

Duke J. Comp. & Int'l L.	-	Duke Journal of Comparative and International Law
Dz. U.	-	Dziennik Ustaw
Dz. Urz. UE	-	Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej
Dz. Urz. WE	-	Dziennik Urzędowy Wspólnot Europejskich
ECR	-	European Court Reports
EJLS	-	European Journal of Legal Studies
E. L. Rev.	-	European Law Review
EPS	-	Europejski Przegląd Sądowy
EuConst.	-	European Constitutional Law Review
EuGRZ	-	Europäische Grundrechte-Zeitschrift
EuR	-	Europarecht
EuR-Bei.	-	Europarecht Beiheft
Eur. J. Law Econ.	-	European Journal of Law and Economics
EuZW	-	Europäische Zeitschrift für Wirtschaftsrecht
FAZ	-	Frankfurter Allgemeine Zeitung
Fordham Int'l L. J.	-	Fordham International Law Journal
Geo. Wash. Int'l L. Rev.	-	George Washington International Law Review
GLJ	-	German Law Journal
Harv. Int'l L. J.	-	Harvard International Law Journal
Harv. L. Rev.	-	Harvard Law Review
ICL	-	International Constitutional Law
Int'l J. Const. L.	-	International Journal of Constitutional Law
Int'l J. Legal Info.	-	International Journal of Legal Information
JCMS	-	Journal of Common Market Studies
JO	-	Journal Official
JöR	-	Jahrbuch des öffentlichen Rechts

JORF	-	Journal officiel de la République française
Mich. L. Rev.	-	Michigan Law Review
N.Y.U. L. Rev.	-	New York University Law Review
OTK-A	-	Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego; zbiór urzędowy, Seria A
PiP	-	Państwo i Prawo
Prz. Sejm.	-	Przegląd Sejmowy
Roger Williams U. L. Rev.	-	Roger Williams University Law Review
RTDeur.	-	Revue trimestrielle de droit européen
Tex. Int'l L. J.	-	Texas International Law Journal
Trinity C. L. Rev.	-	Trinity College Law Review
U.C. Davis J. Int'l L. & Pol'y	-	U.C. Davis Journal of International Law & Policy
Va. J. Int'l L.	-	Virginia Journal of International Law
Va. L. Rev.	-	Virginia Law Review
Yale L. J.	-	Yale Law Journal
Zb. Orz.	-	Zbiór Orzeczeń
ZfRV	-	Zeitschrift für Rechtsvergleichung
ZöR	-	Zeitschrift für öffentliches Recht

Inne

AG	-	Advocate General / Rzecznik Generalny
BVerfG	-	Bundesverfassungsgericht / niemiecki Federalny Trybunał Konstytucyjny
COREPER	-	Comité des Représentants Permanents / Komitet Stałych Przedstawicieli
EBC	-	Europejski Bank Centralny
EMS	-	Europejski Mechanizm Stabilizacyjny
ENA	-	europaeski nakaz aresztowania
ESBC	-	Europejski System Banków Centralnych

ETPC	- Europejski Trybunał Praw Człowieka
EWEA	- Europejska Wspólnota Energii Atomowej
EWG	- Europejska Wspólnota Gospodarcza
EWO	- Europejska Wspólnota Obronna
EWP	- Europejska Wspólnota Polityczna
EWWiS	- Europejska Wspólnota Węgla i Stali
FTK	- niemiecki Federalny Trybunał Konstytucyjny
Jg	- Jahrgang (rocznik)
KE	- Komisja Europejska
KR	- Komitet Regionów
NSA	- Najwyższy Sąd Administracyjny
OGH	- Österreichischer Oberster Gerichtshof / Sąd Najwyższy Austrii ds. Cywilnych i Karnych
PE	- Parlament Europejski
QPC	- <i>question prioritaire de constitutionnalité</i> / priorytetowe pytanie konstytucyjne
RE	- Rada Europejska
RFN	- Republika Federalna Niemiec
RP	- Rzeczpospolita Polska
RPO	- Rzecznik Praw Obywatelskich
SN	- Sąd Najwyższy
SN USA	- Sąd Najwyższy Stanów Zjednoczonych Ameryki
SPI	- Sąd Pierwszej Instancji
TK	- Trybunał Konstytucyjny
TO	- Trybunał Obrachunkowy
TSUE	- Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej
UE	- Unia Europejska
USA	- United States of America / Stany Zjednoczone Ameryki
VfGH	- Österreichischer Verfassungsgerichtshof / Trybunał Konstytucyjny Austrii
VwGH	- Österreichischer Verwaltungsgerichtshof / Sąd Administracyjny Austrii
WE	- Wspólnota Europejska

- WHI** – Walter Hallstein-Institut für Europäisches Verfassungsrecht
- WPZiB** – Wspólna Polityka Zagraniczna i Bezpieczeństwa

Uwagi wprowadzające

„The constitutional thesis claims that in critical aspects the Community has evolved and behaves as if its founding instrument were not a Treaty governed by international law but, to use the language of the European Court of Justice, a constitutional charter governed by a form of constitutional law”¹.

Unia Europejska i jej tożsamość wraz z odniesieniami, z jednej strony, do państwa narodowego, z drugiej, do organizacji międzynarodowej, stanowi nadal otwartą kwestię i ważny przedmiot badań naukowych. Unia Europejska, która – zdaniem wielu – jest strukturą *sui generis*, implikuje więcej pytań niż udziela gotowych odpowiedzi co do tożsamości, charakteru prawnopolitycznego oraz docelowego kształtu.

Mając na uwadze prawny wymiar UE, należy powiedzieć, że jest ona międzynarodową organizacją o zasięgu regionalnym, jakkolwiek szczególną i wyjątkową, powstałą w oparciu o umowę (traktat) zawarty pomiędzy wysokimi umawiającymi się stronami – państwami członkowskimi. Obecny kształt Unii jest efektem zmian wprowadzanych przez kolejne traktaty reformujące, wraz z ostatnim traktatem lizbońskim, który ujednolicił strukturę, znosząc podział na Wspólnoty i Unię, nie rezygnując jednakże z dychotomicznego podziału na metodę wspólnotową (zwaną też metodą Monneta)² i metodę międzyrządową, ponadnarodowość (integrację)

¹ J.H.H. Weiler, *The Reformation of European Constitutionalism*, JCMS 1997, vol. 35, no. 1, s. 98.

² W literaturze przedmiotu metoda wspólnotowa (*mode communautaire*) nazywana jest też „metodą Monneta” (od Jeana Monneta). Jedni stawiają znak równości pomiędzy metodą wspólnotową i metodą Monneta, inni z kolei wyraźnie je od siebie odróżniają. Zdaniem Gian-

i międzyrządowość (współpracę państw), „niską” i „wysoką” politykę, etc. W obszarach, które zostały poddane procesom integracyjnym, widoczny jest ów szczególny charakter Unii, tworzącej nowy, autonomiczny porządek prawny, różniący się od porządku krajowego i międzynarodowego. To nowe prawo, którego podmiotami są zarówno państwa (jak w klasycznej organizacji międzynarodowej)³, jak i obywatele, pozostaje w szczególnej relacji do prawa państw członkowskich, wyrażającej się m.in. w zasadzie pierwszeństwa⁴. Ten, będący swoistym *novum*, porządek prawno-polityczny, który – zdaniem niektórych – jest porządkiem federalnym⁵, stanowi nową jakość,

domenico Majone pierwsza sprowadza się do postępującej ukradkiem integracji (*integration by stealth*), z kolei druga stanowi zbiór quasi-konstytucyjnych zasad. Zob. G. Majone, *Europe as the would-be world power. The EU at Fifty*, Cambridge 2009, s. 74 i in.

³ Należy zauważyć, że prawo międzynarodowe również podlega istotnym zmianom. Zob. W. Czaplinski, *O wzajemnych relacjach niektórych pojęć prawa konstytucyjnego, międzynarodowego i europejskiego (w:) Instytucje prawa konstytucyjnego w dobie integracji europejskiej. Księga jubileuszowa dedykowana prof. Marii Kruk-Jarosz*, red. J. Wawrzyniak, M. Laskowska, Warszawa 2009, s. 538.

⁴ W literaturze przedmiotu, a zwłaszcza w orzecznictwie sądów konstytucyjnych, wyraźnie różni się zasadę pierwszeństwa prawa unijnego (wcześniej prawa wspólnotowego) oraz zasadę nadrzędności. W świetle doktryny prawo UE (pierwotne i pochodne) posiada przymiot pierwszeństwa, z kolei konstytucje państw członkowskich posiadają przymiot nadrzędności. Konstytucja Irlandii stanowi tutaj wyjątek, przyznaje bowiem prawu UE pozycję nadrzędną. Zob. art. 29 sec. 4 subsec. 6 Konstytucji Irlandii; zob. też B. Banaszak, *Porównawcze prawo konstytucyjne współczesnych państw demokratycznych*, wyd. 2, Warszawa 2007, s. 36. W pozostałych państwach konstytucja (np. Niemcy) lub przynajmniej jej zasady naczelne (np. Włochy, Austria) zachowują nadrzędność nad prawem wspólnotowym (unijnym). Zob. P. Policastro, *Prawa podstawowe w demokratycznych transformacjach ustrojowych. Polski przykład*, Lublin 2002, s. 300–301. Nadto zdaniem Bogusława Banaszaka uznanie nadrzędnej pozycji konstytucji w systemach źródeł prawa państw członkowskich jest logiczną konsekwencją tego, że konstytucja określa podmiot władzy w państwie i rozdziela kompetencje (w tym kompetencje prawotwórcze) pomiędzy organy państwowe. Zob. B. Banaszak, *Prawo konstytucyjne*, wyd. 6, Warszawa 2012, s. 123.

⁵ Powyższe stanowisko znajduje oparcie m.in. w tym, że struktura federalna, podobnie jak UE, plasuje się pomiędzy rozwiązaniami międzyrządowymi (traktatowymi) a państwowymi (konstytucyjnymi). Taki też punkt widzenia prezentuje Armin von Bogdandy, zdaniem którego UE nie jest ani organizacją międzynarodową, ani też państwem narodowym, lecz ponadnarodową federacją (*supranationale Föderation*). Zob. A. von Bogdandy, *Supranationaler Föderalismus als Wirklichkeit und Idee einer neuen Herrschaftsform. Zur Gestalt der Europäischen Union nach Amsterdam*, Baden-Baden 1999. Rozważania odnoszące się do UE jako federacji nierzadko sprowadzane są do stawiania znaku równości pomiędzy Unią a państwem federalnym, którym Unia nie jest. Obecność pierwiastków federalistycznych może (lecz nie musi) być równoznaczna z tym, że mamy do czynienia z państwem federalnym. Język niemiecki jest tutaj dużo bardziej precyzyjny, rozróżnia bowiem pomiędzy federacją (*Föderation*), związkami (*Bund*) oraz państwem federalnym/związkowym (*Bundesstaat*). Z kolei zdaniem Krzysztofa Wójtowicza przedwczesne jest twierdzenie, że w UE mamy do czynienia z systemem federalnym, w którym Trybunał Sprawiedliwości zajął miejsce Sądu Najwyższego, natomiast sądy

w tworzeniu której istotna rola przypada Trybunałowi Sprawiedliwości UE (TSUE), który obecnie tworzą: Trybunał Sprawiedliwości (Trybunał), Sąd i sądy wyspecjalizowane⁶.

Trybunał Sprawiedliwości należy do tych instytucji, które już na samym początku procesów integracyjnych, tj. w traktatach założycielskich, uzyskały szerokie uprawnienia. Interpretując postanowienia traktatowe, Trybunał nierzadko wykraczał poza wykładnię tekstualną, odwołując się do celów integracji europejskiej. Wychodząc, z jednej strony, naprzeciw potrzebom integracji, z drugiej zaś, kierując się pragmatyzmem, Trybunał wypracował zasady, na których obecnie zasadza się funkcjonowanie Unii, i wywarł tym samym znaczący wpływ na zmiany, jakim poddawane były traktaty, które dziś są czymś więcej niż tylko umowami prawa międzynarodowego, stanowiąc – zdaniem Trybunału – kartę konstytucyjną Europy⁷. To z kolei uzasadnia potrzebę prowadzenia pogłębionych badań nad procesami konstytucjonalizacji UE oraz roli, jaką w tym procesie pełni sam Trybunał.

Postępujące procesy integracyjne wraz z towarzyszącą im konstytucjonalizacją Unii implikują pytanie o wzajemne relacje pomiędzy, z jednej strony, porządkami prawnymi państw członkowskich, na straży których stoją sądy najwyższe i konstytucyjne (sądy konstytucyjne), z drugiej natomiast, porządkiem prawnym UE wraz z Trybunałem Sprawiedliwości, co do którego panuje przekonanie (choć nie jest powszechnie podzielane), że pełni on rolę sądu konstytucyjnego⁸. To z kolei implikuje konieczność określenia wzajemnego stosunku, jaki łączy sądy konstytucyjne i Trybunał, który można sprowadzić, z jednej strony, do partnerstwa, dialogu i współpracy, z drugiej natomiast, do podporządkowania, konfliktu i rywalizacji. Nasuwa się też pytanie: czy to bezwarunkowe niepoddawanie się przez sądy konstytucyjne

krajowe wówczas gdy stosują prawo Unii, działają jedynie w ramach delegacji udzielonej im przez Trybunał. Zob. K. Wójtowicz, *Współpraca sądów krajowych z Europejskim Trybunałem Sprawiedliwości – wybrane zagadnienia ustrojowe* (w:) *Polska w Unii Europejskiej. XLVI Zjazd Katedr i Zakładów Prawa Konstytucyjnego*, Wierzbza, 3–5 czerwca 2004 r., red. M. Kruk, J. Wawrzyniak, Kraków 2005, s. 221–222.

⁶ Zob. art. 19 ust. 1 TUE.

⁷ Zob. wyrok z dnia 23 kwietnia 1986 r. w sprawie *Parti écologiste „Les Verts” przeciwko Parlamentowi Europejskiemu*, 294/83, Zb. Orz. (1986) 01339.

⁸ Zob. np. J. Rinze, *The Role of the European Court of Justice as a Federal Constitutional Court*, Public Law, Autumn 1993, s. 426–443; zob. też *Report of the Court of Justice on certain aspects of the application of the treaty on European Union* (Luxembourg, May 1995).

Danuta Kabat-Rudnicka – doktor nauk prawnych, doktor habilitowany nauk humanistycznych w zakresie nauk o polityce; adiunkt na Wydziale Ekonomii i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie; ukończyła studia prawnicze i doktoryzowała się na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego; uzyskała też magisterium z prawa francuskiego (Master en Droit Français) na Uniwersytecie w Orleanie oraz magisterium z europeistyki (Master of Advanced European Studies) na Uniwersytecie w Bazylei; legitymuje się również wykształceniem ekonomicznym (Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie) i politologicznym; jest absolwentką studiów podyplomowych w zakresie ekonomii, polityki i prawa europejskiego na uniwersytetach w Tilburgu, Hamburgu i Leuven; specjalizuje się w problematyce integracji europejskiej.

Opracowanie podejmuje zagadnienie konstytucjonalizacji Unii Europejskiej, w tym stosunku łączącego sądy konstytucyjne państw członkowskich z Trybunałem Sprawiedliwości UE. Temat ten jest szeroko dyskutowany zarówno w krajach Europy Zachodniej, jak i w państwach Europy Środkowo-Wschodniej z uwagi na ich stosunkowo niedługie członkostwo w Unii Europejskiej i pojawiające się w związku z tym problemy dotyczące granic stawianych prawu unijnemu, przenikającemu krajowe porządki prawne.

Autorka stawia tezę, że Trybunał Sprawiedliwości UE – nie będąc *de iure* sądem konstytucyjnym – *de facto* pełni funkcje typowe dla sądownictwa konstytucyjnego, strzegąc porządku konstytucyjnego Unii, traktaty zaś, będące umowami prawa międzynarodowego, z uwagi na ich materialną treść można uważać za akty o randze konstytucyjnej.

Publikacja jest skierowana do sędziów Trybunału Konstytucyjnego, ich asystentów oraz prawników zajmujących się zawodowo problemami sądownictwa konstytucyjnego, a także do pracowników naukowo-dydaktycznych oraz studentów wydziałów prawa, stosunków międzynarodowych i europeistyki.

„Praca jest pierwszym tak kompleksowym ujęciem zagadnienia wskazanego w jej tytule, nie ma swojego odpowiednika na polskim rynku wydawniczym. Z uwagi na jej tematykę oraz sposób przedstawienia będzie ona atrakcyjną pozycją wydawniczą dla osób zainteresowanych prawem konstytucyjnym i prawem unijnym”.

z recenzji dr hab. Moniki Florczak-Wątor

9788380928190 W01P01

ISSN 1897-4392
ISBN 978-83-8092-819-0

9 788380 928190

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA 801 04 45 45, FAX 22 535 80 01

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL

WWW.PROFINFO.PL